

વार्षिक लयाजम - રૂ. ૨૫/-

સ્વાજુમૂર્તિપ્રકાશ

પદ શાસ :

શ્રી સત્શૃત પલાવના ટ્રસ્ટ,

લાવાગાં - ૩૬૧ ૦૦૯.

એક મહાન સમસ્યા અને તેનું નિરાકરણ

-પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈ

આ વિશ્વમાં સમસ્યાના અસંખ્ય પ્રકારો છે. પરંતુ જીવની સૌથી મોટી સમસ્યા અનંતકાળથી જન્મ-મરણ કરી, પરિભ્રમણ થઈ રહ્યું છે, તે છે. વિધિની સૌથી મોટી વિચિત્રતા પણ એ છે કે જીવ નાની-મોટી સમસ્યાઓની ચિંતાથી ઘેરાયેલો રહે છે તેથી મોટી સમસ્યાનું વિસ્મરણ અનાદિથી ચાલ્યું આવ્યું છે. અરે ! આવી કોઈ સમસ્યા છે અને તેનું સમાધાન પ્રાપ્ત કરવું જરૂરી છે - તેની પણ બહુભાગ જીવોને ખબર નથી.

જેનું દોનદાર સારું છે તેવો કોઈ જીવ કોઈ મહાપુષ્યના ઉદ્યે સત્સંગમાં આવે છે ત્યારે તેને આખો સંસાર કેવળ દુઃખમય લાગે છે; અને 'મારું' પરિભ્રમણ થઈ રહ્યું છે, અને પરિભ્રમણના કારણદ્વારા પરિણામ હજી ચાલી રહ્યાં છે તેમ લાગવા માડે છે; અને તે જીવને પરિભ્રમણથી છૂટવાનો ભાવ આવે છે અર્થાત્ પોતાનું દિત કરવાનો ભાવ જાગે છે, ત્યારે તે જીવ પોતાના દોષ ભાણી દ્રષ્ટિ કરે છે. તેમાં એવું લાગે છે કે - મારો પરમાં પોતાપણાનો ભાવ છે તે જ પરિભ્રમણ કરાવે છે. પરમાં પોતાપણાના ભાવને લીધે હું પરની ચિંતાથી અત્યર સુધી ઘેરાયેલો રહ્યો અને તેથી જ પરિભ્રમણની સમસ્યાનું વિસ્મરણ રહ્યું; આ ઘણી મોટી ગંભીર ભૂલ થઈ.

- એવી યથાર્થ સમજણાથી પોતે નક્કી કરે છે કે 'મારે કોઈપણ ભોગે હવે પરિભ્રમણ કરવું નથી.' - આ નિશ્ચયથી પોતાના દોષ જોવાનું શરૂ કરે છે ત્યારે પોતાના દોષ દેખાવા લાગે છે. અને જેમ જેમ તે પ્રયાસ વધતો જાય છે તેમ તેમ તેમાં સૂક્ષ્મતા આવતી જાય છે. પરંતુ ઉદ્ય-પ્રસંગમાં જે કંઈ રાગ-દ્રેષ્ટ, દર્ષ-શોક થયા કરે છે, અને જેટલો કોઈ વિભાવરસ દેખાય છે, તેનો પશ્ચાત્તાપ એવા પ્રકારે થાય છે કે - મારે તો પરિભ્રમણથી છૂટવું છે તેમ છીતાં પરિભ્રમણ કરવવાવાળા આવા પરિણામો થાય છે તે મારે જોઈતા નથી. એમ કરતાં કરતાં સહજપણે અની વેદના શરૂ થઈ જાય છે.

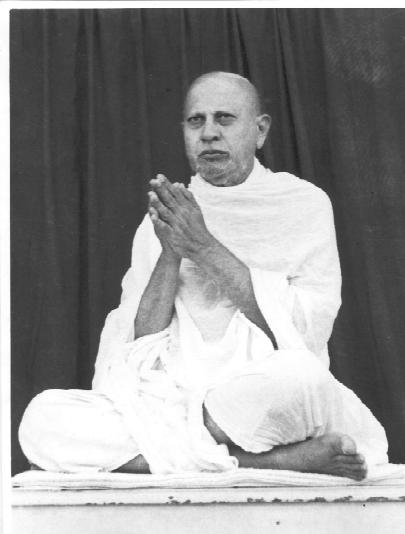
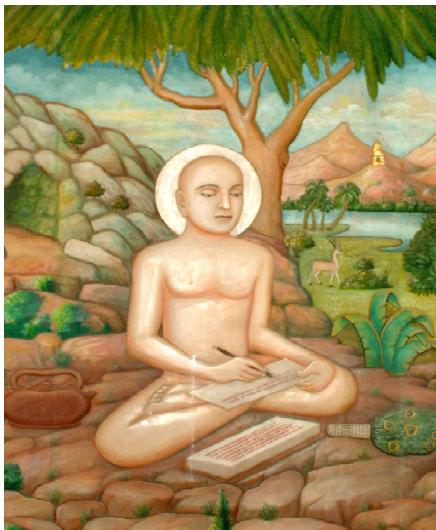
ઉક્ત પ્રકારે વેદના વધીને તીવ્ર થાય છે ત્યારે ઘણી ઉદાસનીતા વર્તે છે અને ક્યાંય પણ મન લાગતું નથી. ખાવું-પીવું, કોઈની સાથે દળવું-મળવું, વાતચીત કરવી ગમતી નથી. કોઈ આવી ચેડે તો તે બોજાડુપ લાગે અને બેચેન... બેચેન રહ્યા કરે. તે બેચેની એટલી દંડે વધી જાય છે કે ઊંઘ પણ આવતી નથી. એવી બેચેની અને વેદના દરમ્યાન એવો નિર્ણય થાય છે કે 'હવે મારે આ સંસારમાંથી કંઈ જોઈતું નથી.' જે કોઈ પદાર્થો મેળવવાની વૃત્તિ ઉઠે તો તે આકુળતામય લાગે છે. અને જે જે ઈચ્છાઓ થાય તેમાં આકુળતાનો જ અનુભવ થાય છે. - આવી તીવ્ર વેદનાના સમયે ચારે પ્રકારના (સમાજ, કુટુંબ, શરીર અને સંકલ્પ-વિકલ્પ) પ્રતિબંધ મોળા પડી જાય છે. બહુભાગ આ વેદના ઘણા દિવસ ચાલે છે, જેને લઈને અંતઃકરણની શુદ્ધિ થાય છે. બેચાર દિવસ ચાલેલી વેદના ઘણું કરીને યથાર્થ દોતી નથી પરંતુ તે ભાવુકતામય હોય છે. પરંતુ લાંબા સમય ચાલેલી વેદના, અત્યંત ઉદાસીનતાપૂર્વક, પૂર્ણ શુદ્ધિના લક્ષમાં પરિણામે છે.

(અનુસંધાન પાના નં.૧૫ ઉપર...)

સ્વાનુભૂતિપ્રકાશ

વીર સંવત-૨૫૪૮ : અંક-૩૦૨, વર્ષ-૨૫, ફેબ્રુઆરી-૨૦૨૩

**શ્રાવણ સુદ ૩, ગુરુવાર, તા.૨૧-૦૭-૧૯૬૬, યોગસાર ઉપર પૂજય
ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીનું પવચન,
ગાથા-૬૫,૬૬, પવચન-૪૦**

‘શુદ્ધ સ્વરૂપની ભાવના ભાવવાથી આત્મા શુદ્ધ થતાં પરમાત્મા થઈ જાય છે.’ એ શુદ્ધ પરમાત્માનું પ્રત્યક્ષપણું વેદન થતું, પ્રત્યક્ષ થતાં.. થતાં.. થતાં પૂર્ણ થતાં કેવળજ્ઞાન થઈ જાય છે, એમ કહે છે. ‘જીનવાણીના અભ્યાસનો સમ્ભાળ પ્રકારે ઉદ્ઘમ કરીને પોતાના આત્માને પથાર્થ જાણવાનો હેતુ રાખવો.’ હેતુ તો એ છે. ‘લાભ વાતની વાત નિશ્ચય ઉર આણો.’ ભગવાનાત્મા, એની પરમેશ્વરતા પરમ ઈશ્વરતા.. પરમ ઈશ્વરતા, એની દૃષ્ટિ, એનું જ્ઞાન અને એની રમણીતામાં આવે એ એનો સાર છે. સમજાણું કાંઈ? હવે આ માર્ગ અત્યારે નથી એમ કહે છે. અરે.. પ્રભુ! ભાઈ! આવું જો પંચમારામાં ન હોય

તો અત્યારે ધર્મ જ નથી. તો ધર્મ નથી. એમ ન હોય, ભાઈ! ધર્મ નથી એમ નહિ. અને ધર્મ હોય તો તે આ રીતે ધર્મી આશ્રયે હોય, સ્વ આશ્રયે થાય તે ધર્મ કહેવામાં આવે છે. આહાણા..!

ત્રણાલોકના નાથ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ‘સીમંધરપ્રભુ’ બિરાજે છે. એના જ્ઞાનથી કર્દી વાત છાની છે? ત્રણ ત્રણ જ્ઞાનના ધણી શકેન્દ્ર આદિ, ભગવાનને વંદન કરવા જાય છે. એના જ્ઞાનમાં પણ કાંઈ ખામી નથી. શાસ્ત્રમાં આવે છે ને કે, અમૃક દક્ષિણાના દેવ હોય, અમૃક ઉત્તરના દેવ હોય. એ ખાસ ખાસ મોટી વાતું હોય એ ઈન્દ્રોને પહોંચાડે છે. એવો પાઈ છે. ભાઈ! પંડિતજી! શું કહેવાય?

‘લોકપાળ’, ‘લોકપાળ’ છે ને? શાસ્ત્રમાં લેખ છે. આ ભરતક્ષેત્ર આદિમાં મોટી મોટી વાતું હોય એ ‘લોકપાળ’ ઈન્દ્રને પહોંચાડે કે, આમ છે, આમ છે. ‘લોકપાળ’ની વાત આવે છે. ચાર ‘લોકપાળ’ છે ને? અહીં સરકારને પહોંચાડે કે નહિ? ઓલા પણે તમારી લડાઈ થવાની વાતું ચાલે છે, હોં! ફ્લાણું.. ઢીકણું.. ઘડયંત્ર એવું કાંઈક કહે છે ને? એ બધું એના ભોગ્યિયા હોય ઈ પહોંચાડે. એલચી કહેવાય. એમ આ ચાર એલચી છે. ચાર દિશાના ‘લોકપાળ’. એ ઈન્દ્રને મોટી મોટી વાત (પહોંચાડે). મોટા ફેરફરવાળી વાત પણ એને કાને તો ગઈ છે. સમજાણું કાંઈ? ઈન્દ્રના અવધિજ્ઞાનમાં એ વાત આવેલી છે. ભગવાનના જ્ઞાનમાં આવેલી છે.

ભાઈ! આત્મા પોતાના સ્વભાવને પહોંચે, પ્રામ કરે, સચિ કરે, એને જાણો, એને વેદે ત્યારે તેને મોકાનો માર્ગ થયો કહેવામાં આવે છે. એને સામાયિક અને એને પોષા કહેવામાં આવે છે. ‘કામદાર’! આદાદા..! ભાઈ! આવી તારા ધરની મીઠી વાત તને કેમ ન સ્યે? ભૂખ લાગી હોય અને એને આમ પોચામાં પોચું માખાણ અને પોચામાં પોચા દહિંથા અથવા ખાજા આપે ને ભૂખ લાગી હોય એ એને કેમ ન સ્યે? એમ જેને આ આત્મા.. અરે..! આ આત્મા કોણ છે? કેવો છે? એવી જેને જિજ્ઞાસા અને સચિ થઈ હોય એને આ વાત સ્યાં વિના રહે નહિ. ભૂખ લાગવી જોઈએ.

મુમુક્ષુ : ઝપટ મારે.

ઉત્તર : હા, ખાવામાં ઝપટ મારે. આ તો અહીં દાખલો છે, કહો, સમજાણું કાંઈ?

માટીનો દાખલો આપ્યો છે. વ્યવહારનયથી પાણી મેલું દેખાય છે. માટી મેલી દેખાય છે. પણ માટીની મલિનતાથી જળની સ્વચ્છતા જુદી છે. મલિનતાથી જળની સ્વચ્છતા જુદી છે. સમજાય છે? નિશ્ચયથી દેખો તો માટી માટી છે, પાણી પાણી છે. પાણી અને માટી બેય એક થયા નથી.

એમ આત્મા કર્મ પુરુંગલોના સંયોગથી દેખો તો એને સંબંધ વ્યવહારથી છે. સ્વભાવથી દેખો તો એને સંબંધ છે જ નહિ. ભગવાન ચૈતન્ય જેમ જળ, સ્વચ્છ

પાણીના સ્વભાવથી જોવો તો એ સ્વચ્છ છે. એમ ભગવાનાત્માના સ્વભાવથી જોવો તો એને રાગ ને કર્મનો લેપ છે જ નહિ. એવી દ્રષ્ટિથી આત્માને જોવો તે દ્રષ્ટિને સત્ય દ્રષ્ટિ કહે છે. જ્ઞાન કરવા માટે વ્યવહાર વસ્તુ છે. રાગ છે, કર્મ છે એ જ્ઞાન કરવા માટે છે, જાણવા માટે (છે). આદરવા માટે તો આ છે. સમજાણું કાંઈ?

‘શુદ્ધ જ્ઞાતા દ્રષ્ટા પરમાત્માદ્ય દેખાય છે. એ જ દ્રષ્ટિ ધ્યાતાને માટે પરમ ઉપકારી છે.’ પાણીને સ્વચ્છ જોવું એ જ પાણીની સ્વચ્છતાના સ્વરૂપનું સાચું જ્ઞાન છે. એમ ભગવાનાત્માને મેલ અને કર્મ વિનાનો જોવો એવો સ્વભાવ તે દ્રષ્ટિને જ્ઞાનને સાચી દ્રષ્ટિ અને જ્ઞાન કહે છે. સમજાણું કાંઈ? બે નયનું જ્ઞાન કહે છે. વ્યવહારનયથી નવે તત્ત્વને જાણવા. સમજાય છે? એમાં અશુદ્ધતા ભેદથી એ જાણવી પણ એના રહિત શુદ્ધને જાણવો એ ઓનું પ્રયોગજન છે. સમજાણું કાંઈ? પછી ‘દ્રવ્યસંગ્રહ’ અને ‘તત્ત્વાર્થસૂત્ર’નો અભ્યાસ કરવો એ બધી વાત કરી છે.

‘પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય’નો દાખલો આપ્યો છે. ઈ બહુ સરસ છે, જુઓ! ‘મુનિરાજેએ અજ્ઞાનીઓને સમજાવવા માટે અસત્યાર્થને અથવા અશુદ્ધ પદાર્થને કહેનાર વ્યવહારનયનો ઉપદેશ કર્યો છે.’ અબુધ બોધનાર્થી. ‘અબુધસ્ય બોધનાર્થ મુનીશ્વરા દેશયન્યભૂતાર્થમ्.’ અશુદ્ધતા આદિ દ્વારા એને સમજાવ્યો છે કે, ભાઈ! આ અશુદ્ધતા એની પર્યાયમાં છે, વસ્તુમાં નથી. એ દ્વારા એને સમજાવ્યો છે. અજ્ઞાની, જેને વસ્તુનું સ્વરૂપ શુદ્ધ અખંડ આનંદકંદ, જેની નજરમાં અશુદ્ધતાની આડમાં આવી નથી, અશુદ્ધતાની આડમાં આવ્યું નથી એને સમજાવે છે કે, જો ભાઈ! અશુદ્ધતા છે ખરી, પણ એ સ્વરૂપમાં નથી. એ અશુદ્ધથી શુદ્ધ (સ્વરૂપ) બિન્ન છે. એમ અજ્ઞાનીઓને વ્યવહારનયથી સમજાવવામાં આવ્યું.

‘પરંતુ જે કેવળ વ્યવહારનયના વિસ્તારને જાણો...’ વ્યવહારના વિસ્તારને જાણો. એના બેદોને, એના સંબંધને, એના રાગને, એના પુણ્ય-પાપને, એના પ્રકૃતિના પરિણામને એના બધા વિસ્તાર જાણો પણ ‘નિશ્ચયનયના નિયમને ન જાણો...’ પણ ભગવાનાત્મા

એ રાગ ને બેદ ને નિમિત્તના સંબંધ વિનાનો છે. નિમિત્ત એટલે સંયોગી ચીજ, રાગ એટલે સંયોગી ભાવ અને મનના સંબંધે ગુણ-ગુણીના બેદનો વિકલ્પ ઉઠવો એ પણ વ્યવહાર છે. એ બધા વ્યવહારથી ભગવાનાંત્રી જુદ્દો (છે), એ નિશ્ચયનયનો નિયમ છે. નિશ્ચયનયનો એ નિયમ છે. અનો એ નિયમ છે કે, એ પરથી બિન્ન બતાવે અને શુદ્ધ સ્વરૂપને પોતે ઓળખાવે. સમજાણું કાંઈ? વ્યવહારનો એ નિયમ છે કે સંયોગને બતાવે, રાગને બતાવે, બેદગુણ-ગુણીનો બેદ એ વ્યવહારનય જણાવે છે, એટલું. આદરવામાં નિશ્ચયનયનો નિયમ એ છે કે, અનાથી તું બિન્ન છો.

મુમુક્ષુ : બેમાંથી માનવો કર્યો?

ઉત્તર : કીધું ને, આ માનવો, જાણવો, માનવો. અને ઓલો છે એટલું જાણવું કે હજુ આટલું બાકી છે. જાણવું ખરું, આદરવું આ, જાણવું અને. એ રીતે બેદ નયને ગ્રહણ કરી કહેવાય છે.

મુમુક્ષુ : બેયને આદરવા નહિ?

ઉત્તર : આદરે શું? ધૂળ.

મુમુક્ષુ : બે નય ભગવાને કીધી છે ને.

ઉત્તર : ભગવાને કીધી.

મુમુક્ષુ : ઉપાદેય જોઈએ ને!

ઉત્તર : ઉપાદેય શી રીતે? નય છે તો નયનો વિષય છે. નય વિષયી છે, તેનો વિષય છે એમ જાણવું જોઈએ પણ એ વિષય આદરણીય છે, એમ નથી. આદરણીય હોય તો બે નય કેમ રહી? બે નય કેમ રહી? બે જ્ઞાન કેમ રહ્યા? જ્ઞાનના વિષય બે જુદા કેમ પડ્યા? બેના ફળ વિના બે જુદા કેમ રહ્યા? ન્યાયથી તો એણે વિચારવું પડશે ને? બે (નય) પડી એનો અર્થ શું થયો? એક નય અભેદને બતાવે અને એક નય તેનાથી વિરુદ્ધ એવા બેદને બતાવે. બે નયો વિરુદ્ધ થઈ ગઈ. આહાણ..!

મુમુક્ષુ : અનેકાંત..

ઉત્તર : અનેકાંત થયું ને? અભેદ પણ છે, બેદ પણ છે. અભેદમાં બેદ નથી, બેદમાં અભેદ નથી. અનુનામ અનેકાંત છે. નહિતર તો બે એક થઈ જાય, વ્યવહાર-નિશ્ચય બે એક થઈ જાય. વ્યવહારનય અને નિશ્ચયનયનું

સ્વરૂપ એક થઈ જાય તો વ્યબિચાર થઈ જાય, એકે નય ન રહે. એક નયની વાસ્તવિકતા જે છે એ ન રહે તો બીજા નયની વાસ્તવિકતા રહે નહિ. નહિતર નયનું સ્વરૂપ જ ન રહે. આહાણ..! ‘પંચાધ્યાયી’માં કહ્યું છે ને? જો વ્યવહારનયનો વિષય નિશ્ચયમાં જાશે તો નયનું સ્વરૂપ જ નહિ રહી શકે. અતિકાંત થઈ જાશે. વ્યવહારે નિશ્ચયનું કામ કર્યું (તો) નિશ્ચય રહી નહિ. બેદ નયનો નાશ થઈ જાય. અરે..! વસ્તુ પણ આ રીતે છે એથી ભગવાનની વાણીમાં એમ આવ્યું છે.

ભાઈ! તું વસ્તુ છો. પૂર્ણ શુદ્ધ અખંડ આનંદ એ નિશ્ચય સત્યનો વિષય છે અને અની સાથે જેટલો રાગ, સંયોગ છે એ વ્યવહારનો વિષય છે. એ બે જ્ઞાન છે. અને એક નયનો જે વિષય છે અનાથી બીજા નયનો વિષય જુદ્દો છે. જુદ્દો ન હોય તો બે નય કેમ? એક આ આદરણીય છે તો આ આદરણીય નથી, જાણવા લાયક છે.

તેથી ભગવાન ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ઘિવે’ કહ્યું, ‘તદાત્વે’ જાણેલો પ્રયોજનવાન છે, એમ કહ્યું છે. પાઠમાં એ છે એટલે સૌ દલીલ એ આપે છે, જુઓ! ‘અપરમે ડ્રિદા ભાવે’ ‘સુદ્ધો સુદ્ધાદેસો ણાદ્વબો પરમભાવદરિસીહિ। વબહારદેસિદા પુણ જે દુ અપરમે ડ્રિદા ભાવે॥૧૨॥’ જે નીચલા દરજામાં છે અને વ્યવહારનો ઉપદેશ દેવો. પણ એમ ત્યાં કહ્યું નથી. ‘વબહારદેસિદા’નો અર્થ ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ઘિવે’ એવો કર્યો છે, એ ‘વબહારદેસિદા’ શર્ષ્ટ છે, અનુનામ વાચ્યઅભેદ સ્વરૂપ આત્માની દ્રષ્ટિ અને જ્ઞાન થયું ત્યારે તેને જેટલો રાગ અને સંયોગમાં અથવા શુદ્ધતાના અંશો વધ્યા કે રાગના (અંશો) ઘટ્યા, એવા બેદને જાણવું તે ‘તદાત્વ’ કાળે પ્રયોજનવાન છે. એ ‘વબહારદેસિદા’ શું? એનો અર્થ ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ઘિવે’ આ કર્યો છે. એ વાચકનું વાચ્ય (છે). ત્યારે ઓલા કહે, વ્યવહારનો ઉપદેશ દેવો. ત્યાં ઉપદેશની વ્યાખ્યા જ નથી. સમજાણું કાંઈ? આહાણ..! ભગવાનાંત્રી પૂર્ણ પ્રભુ પોતાની પૂર્ણ નિશ્ચય દ્રષ્ટિ જોવે તો મેલ ને બેદ ને સંયોગ વિનાનો જોવે છે. એ નિશ્ચયનયનો નિયમ છે.

વ्यवहारनો એ નિયમ છે, ભેદ ને આશ્રય ને નિમિત્તને દેખો. છે, છે એટલું ખરું જો એ ન હોય તો તો આંબું તીર્થ ને ગુણસ્થાનના ભેદ રહેતા નથી. અને નિશ્ચય ન રહે તો સ્વાશ્રય વિના તત્ત્વને લાભ કર્યાંથી થશે? આણાણ..! સમજાણું? એ વાત કરી.

અહીં કહે છે, ‘નિયમને ન જાણો તે જિનવાણીનો પથાર્થ જ્ઞાતા થઈ શકતો નથી.’ નિશ્ચયનયના નિયમને ન જાણો, ભગવાને કહેલો આત્મા નિશ્ચયનો વિષય, એની વસ્તુને ન જાણો તે જ્ઞાતા-દ્રષ્ટા થઈ શકતો નથી. કહો, સમજાણું? ‘બાળકને બિલાડી દેખાડીને સિંહ બતાવવામાં આવે છે. જો તેને સિંહનું જ્ઞાન ન કરાવવામાં આવે તો તે બાળક બિલાડીને જ સિંહ સમજતો રહેશે.’ મિંદીને જ સિંહ માનશે. એમ વ્યવહાર બતાવે ખરો, જો આ આત્મા છે, આ આત્મા છે. એકેન્દ્રિય આત્મા, બે ઈન્દ્રિય (આત્મા) પણ એ એકેન્દ્રિય, બેદ્ધન્દ્રિયપણું વસ્તુમાં નથી. એમ વ્યવહારનય બતાવે છે પણ એને જ માની લે તો નિશ્ચયને સમજતો નથી તો એ ઉપદેશને લાયક નથી, એમ અહીં તો કહે છે.

‘વ્યવહારમેવ કેવલમવैતિ યસ્તસ્ય દેશના નાસ્તિ’ જુઓ! પહેલામાં આવ્યું. એમ કર્યાંય કર્યું નથી કે, નિશ્ચયનું સ્વરૂપ જાણો અને ઓળખે એ દેશના દેવાને લાયક નથી. પણ એકલા વ્યવહારને જાણો અને નિશ્ચયને ન જાણો એ દેશના સાંભળવાને લાયક નથી, એમ કર્યું છે. આણાણ..! સમજાણું કાંઈ? ‘નિશ્ચયનું જ્ઞાન કરાવવામાં ન આવે તો નિશ્ચયને ન જાણનાર વ્યવહારને જ નિશ્ચય તથા સત્ય તથા મૂળ પદાર્થ સમજ લેશે.’ જુઓ! મૂળ પદાર્થ સમજ લેશે. નિશ્ચય, સત્ય અને મૂળ. વ્યવહારને નિશ્ચય, વ્યવહારનું મૂળ પદાર્થ અને વ્યવહાર પોતે સાચો માની લેશે.

એક ફેરી કર્યું હતું ને? ‘કુવાડવા.. કુવાડવા’ નહિં, ઓળો મચ્છર? ‘રાજકોટ’થી પાંચ ગાઉ ‘કુવાડવા’ ત્યાં બધા આવ્યા હતા. ત્યાં નિશાળમાં ઉત્તેલા ત્યાં એક મચ્છરનું ચિત્ર ચિત્રરેખાં. મચ્છર.. મચ્છર થાય છે ને? લાંબા પગ, આટલા આટલા ચાર (પગ). બાળકને બતાવતા હતા કે, જુઓ! ભાઈ! મચ્છર આવો હોય.

નાનાને સ્પષ્ટ બતાવવા એના પગ લાંબા કરીને બતાવ્યા. અમાં એ ગામમાં આવ્યો દાથી. એણે કોઈ હિ' મચ્છર આમ નજરે નક્કી નહિં કરેલો એટલે કહે, માસ્તર સાહેબ! જુઓ! આપ તે હિ' મચ્છર બતાવતા હતા એ આવ્યો. ત્યાં આમ ચિત્ર જોયું, હો! ત્યાં નિશાળમાં હતું. નાનું શરીર અને પગ લાંબા એટલે ઓલો ઓળખાવે કે, આ પગ જીણા જીણા લાંબા છે. અહીં ટાંકણા હોય. એ બધું લાંબું કરે તો બતાવી શકે. લાંબું કરીને બતાવ્યું એટલે ઓલાએ દાથી જોયેલો નહિં અને મચ્છરની ખબર નહિં કેકેવડો હોય? મચ્છર આવડો કરીને બતાવ્યો હતો. (એટલે કહે), માસ્તર સાહેબ! આપ મચ્છર બતાવતા હતા, આ મચ્છર આવ્યો. એમ વ્યવહારને નિશ્ચય માની લીધો. બનેલી વાત છે, હો! બનેલી વાત છે.

મુમુક્ષુ : ..

ઉત્તર : જ્યાલમાં હોય ઈ આવે ને!

પરભાવનો ત્યાગ કાર્યકારી છે.

જો ણવિ જાણિ અપ્પુ પરુ, ણવિ પરભાઉ ચાણિ।
સો જાણઉ સત્થિં સયલ, ણ હુ સિવસુક્ખુ
લહેણ॥૧૬॥

નિ૪-પરતૃપથી અજ્ઞ જન, જે ન તજે પરભાવ;
જાણો કદી સૌ શાસ્ત્ર પણ, થાય ન શિવપુર રાવ.
૮૬.

અન્વયાર્થ : (જો અપ્પુ પરુ ણવિ જાણિ) જે કોઈ આત્માને અને પર પદાર્થને જાણતો નથી (પરભાઉ ણવિ ચાણિ) અને પરભાવોનો ત્યાગ કરતો નથી (સો સયલ સત્થિં જાણિ) તે સર્વ શાસ્ત્રો જાણો છે તો પણ (સિવ સુક્ખુ ણ હુ લહેણ) મોક્ષનું સુખ પામતો નથી.

૮૬. ‘પરભાવનો ત્યાગ કાર્યકારી છે.’ ખ્યો!
સમજાણું? દ્વારા એમ કર્યું, ભગવાન! તારે જો હિત
કરવું હોય તો આત્મા જે સ્વરૂપે છે તેને જાણ, તેને
સુધીમાં લે અને તેનો અનુભવ કર એટલે ચારિત્ર થયું,
સ્વરૂપાચરણ થયું. જાણો થઈ ગયા. સમજાણું કાંઈ? અને
એ જ અનુભવ મોક્ષનો માર્ગ છે. ત્યારે અહીં કહે છે કે,

એવા અનુભવમાં પરભાવનો ત્યાગ હોય છે. એ વાત કરે છે, જુઓ! ‘પરભાવનો ત્યાગ કાર્યકરી છે.’

જો ણવિ જાણિ અપ્પુ પર, ણવિ પરભાઉ ચએઝ।
સો જાણઉ સત્થેહું સયલ, ણ હુ સિવસુકબુ
લહેઝ॥૧૬॥

‘જે કોઈ આત્માને અને પર પદાર્થને જાણતો નથી...’ જે કોઈ આ ભગવાનાત્મા પૂર્ણ પરમાત્મ સ્વરૂપ અભેદ દ્રષ્ટિથી નથી જાણતો અને પરભાવને નથી જાણતો કે આ પુરુષ ને પાપ, રાગ ને દ્રેષ્મ મારા આત્માના સ્વભાવથી જુદી ચીજ છે. એ દ્વા, દાન, વ્રત, ભક્તિના ભાવ શુભ એ આત્માથી જુદી ચીજ છે. કોઈ હિં સાંભળ્યું ન હોય. ‘કામદાર’! હોય ઈ સાંભળી હોય. બાપા!

મુમુક્ષુ : ... શું કરવું અમારે?

ઉત્તર : કરવું આ. નથી ક્યાં? આખો આત્મા પડ્યો છે ને! નથી કેમ? શાશ્વત અનંત ગુણાનું ધામ આત્મા છે, પરમાત્મા એ પોકાર કરે છે કે, ત્રિકાળ એવો ને એવો આત્મા છે, ભાઈ! તારી નજરને આગસે તને તારું નિધાન દેખાતું નથી. સમજાણું કાંઈ? લોકો નથી

કહેતા, ‘તેમાં છોકરું ને ગોતવા જાય ગામમાં’. એમ કાંઈક કહે છે કે નહિ? કેદ શું કહેવાય? કમર... કમર. હાથ આમ ને આમ રહી ગયો ને, ભૂલી ગયો. એલા છોકરું ક્યાં ગયું? હાથ આમ ને આમ રહી ગયો અને અકારી ગયો. છોકરો આમ રહી ગયેલો. છોકરો ક્યાં ગયો? ક્યાં ગયો છોકરો? ગોતવા જાય. પણ આ રહ્યો અહીં, જે તો ખરો! આમ ને આમ રહ્યા કરે. હાથ આમ આમ થઈ ગયો એટલે હાથમાં લટક લટક એમ ન રહ્યું. આમ ને આમ હાથ પકડાઈ ગયો અને ઓલો છોકરો અંદરમાં રહી ગયો. એલા છોકરો ક્યાં ગયો? છોકરો ક્યાં ગયો? અહીં તો જોતો નથી, આ રહ્યો અંદર. દાખલો આવે છે કે નહિ? તમારે (હિન્દીમાં) આવે છે કે નહિ? બગલ મેં છોકરા ગાંંવ મેં ઢૂંઢે. અમારે કાઠિયાવાડમાં એમ (કહે છે), ‘કાંખમાં છોકરું ને ગોતે બહારમાં.’ દાખલા તો એક જ હોય ને! ભાષા ફેર હોય.

(પ્રવચનનો શેષ અંશ આવતા અંકમાં..)

પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પ્રવચનો You tube ઉપર

પરમ ઉપકારી પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના પ્રકાશિત પુસ્તકોના પ્રવચનો You tube ઉપર હવે ગુજરાતી તથા હિન્દી Subtitle સાથે જુઓ. You tube માં Satshrut prabhavna channel પર જઈ આ પ્રવચનો સાંભળી શકો છે. રાજ-હૃદય, કૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ગ્રંથ ઉપર પ્રકાશિત થયેલા પ્રવચનો આવી રહ્યા છે. દર રવિવારે સવારે ૧૧ વાગે આ પ્રવચનો Live પ્રસારણ કરવામાં આવે છે જેનો લાભ લેવા સર્વ મુમુક્ષુઓને વિનંતી. Channel ને Subscribe કરવાથી આગામી પ્રસારિત પ્રવચનોનું તમને અગાઉથી Notification મળી જશે.

દ્રસ્ટના ‘સ્વાનુભૂતિપ્રકાશ’ના આ ગુજરાતી અંક (ફેબ્રુઆરી-૨૦૨૩)નું શુલ્ક શ્રીમતી વંદનાબહેન રણધીરભાઈ ઘોખાલ પરિવાર, કોલકતા તરફથી સાભાર પ્રામ થયું છે, જેના કારણે આ અંક બધા પાઠકોને મોકલવામાં આવ્યો છે.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પત્રાંક-૧૨૮ પર
પૂ. ભાઈશ્રી શશીભાઈનું
તા: ૨૫-૧૨-૮૭ કોઈમબતુરમાં થયેલ ગ્રવચન

(શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત પત્રાંક-૧૨૮ ચાલે છે.) ખંભાતના મુમુક્ષુભાઈઓને પત્ર લખેલ છે. લખવાનો આશય એ છે કે જેને જન્મ-મરણથી છૂટવું છે, ભવભ્રમણથી મુક્ત થવું છે, તે જીવને મુક્ત થવાનો ઉપાય શું છે એની તો ખબર નથી એટલે આ વિષયમાં આકુળતા થાય છે, જીવ ખૂબ મુંજવાળમાં આવી જાય છે. સવાલ માત્ર એટલો જ છે કે એ જીવની એવી યોગ્યતા હોય છે ‘મારે આ ભવભ્રમણ જોઈતુ જ નથી’. ભવભ્રમણમાં ખૂબ દુઃખ છે, એ વાત અને બાસે છે. વિચાર થવો એક વાત છે, ભાસવું બીજી વાત છે. (આ વાત) ભાસે છે. એવી જ કોઈ યોગ્યતા હોય છે (જેથી) એ જીવને આવા પ્રકારનાં વિચાર ચાલે છે. અંતરાત્મામાંથી આ વિચારો આવે છે. અને આવા જે-જે વિચારો ચાલે અને પરિભ્રમણની ચિંતા કહે છે.

કૃપાળુદેવે આગળ પણ એક ૮૬ નંબરનો પત્ર લખ્યો છે અને પાછળ એક ૧૮૫ નંબરનો પત્ર લખ્યો છે. વચ્ચેનો ૧૨૮મો પત્ર ચાલે છે. ૮૬ અને ૧૮૫માં એક જ વાત છે. જે જીવને મુક્ત થવાના માર્ગની ઈચ્છા ઉત્પત્ત થઈ છે, અને ધર્મસાધન કરવાના બધા વિકલ્પો મૂકી દઈ સૌથી પહેલા આ જ વાત વિચારવી જોઈએ અને ભાસવું જોઈએ કે હું પરિભ્રમણ કરી રહ્યો છું અને ગમે-તેમ કરીને પણ મારે એનાથી મુક્ત થવું છે. આ વાત એના ચિત્તમાં, એના અભિપ્રાયમાં (અને) એના વિચારમાં આવી જવી જોઈએ. આમ થયા વગર કોઈને માર્ગ સૂજતો નથી, અને માર્ગ કઈ દિશામાં છે અનું ભાન, અદ્ય ભાન પણ થતું નથી. મોટા ભાગના

જીવ આ કુમમાં આવ્યા વગર, આવી ચિંતનામાં આવ્યા વગર પોતપોતાના સંપ્રદાયમાં જે કેરી પણ કિયા ચાલતી હોય, જે પણ ઇન્ડિ-રિવાજ, જેને પણ સાધન માનવામાં આવ્યા હોય તેનું અનુસરણ કરતાં હોય છે. પરન્તુ અનું કોઈ પારમાર્થિક ફળ એટલે આત્મ-કલ્યાણવાળું કોઈ ફળ આવતું નથી. એટલે જ કૃપાળુદેવે નિષ્ઠારણ કરુણાથી આ વાતની પ્રસિદ્ધ કરી છે કે બધા વિકલ્પોને મૂકીને પહેલા આ થવું જરૂરી છે અને માર્ગની વાસ્તવિકતા પણ આ જ છે કે પહેલાં આમ જ થાય છે અને એ જ (જીવ) મોક્ષમાર્ગ સુધી પહોંચે છે. જેને નથી થતું તે મોક્ષમાર્ગ સુધી પહોંચી શકતો પણ નથી. આ ચિંતના કેવી હોય છે ? અનું વાર્ણન અહીંથી કૃપાળુદેવે ચાર પેરેગ્રાફમાં કર્યું છે. સવારે પહેલો પેરેગ્રાફ ચાલી ગયો છે, ફરીથી લઈએ.

“અંતર્જાનથી સ્મરણ કરતાં એવો કોઈ કાળ જણાતો નથી વા સાંભરતો નથી કે જે કાળમાં, જે સમયમાં આ જીવે (એટલે આપણા જીવે) પરિભ્રમણ ન કર્યું હોય....” અનંતકાળથી આ જીવ પરિભ્રમણ કરતો આવ્યો છે. ભવભવાંતર(માં) દુઃખી થતો-થતો, વર્તમાનમાં અત્યારે મનુષ્યભવમાં આપણો જીવ (આવ્યો છે.) પૂર્વકાળમાં ખૂબ જન્મ-મરણ, અનંત જન્મ-મરણ કર્યા છે અને તેનું કારણ સંકલ્પ-વિકલ્પ છે. ધારણા પ્રકારના સંકલ્પ-વિકલ્પ કર્યા છે, તેના કારણો પોતે પોતાની આત્મશાંતિને ભૂલ્યો છે.

આત્મશાંતિના વિષયમાં થોડું સ્પષ્ટીકરણ ચાલ્યું હતું કે ધર્મસાધન કરનારને માનસિક શાંતિ મળે છે ભલે હિન્દુ હોય, કે મુસ્લિમાન હોય, કે ખિરસ્તી હોય કે જૈન

હોય, કે બૌધ્ધ હોય, (બધા) પોતપોતાના ધર્મસ્થાનમાં જાય છે, (ત્યાં) કંઈક ને કંઈક કિયાઓ હોય છે, જે મંદ કષાયકૃપ હોય (છે) અને કષાયની મંદતા હોવાથી માનસિક શાંતિ પણ હોય છે, સંસારનાં કાર્યોમાં માનસિક અશાંતિ હોય છે અને ધર્મસ્થાનમાં માનસિક શાંતિ હોય છે. અશાંતિની જગ્યાએ શાંતિ થાય છે, (ત્યારે) જીવ સંતોષાઈ જાય છે કે ચાલો વારંવાર અહીંયાં આવવું જોઈએ તો થોડીક શાંતિ મળી રહેશે. પછી કિશ્ચન દર રવિવારે ચર્ચામાં જાય અને મુસલમાન દર જુમ્મે મસ્જિદમાં જાય. જુમ્મે એટલે શુક્રવાર, અને જુમ્માનો વાર કરે છે. બધાને એવો જ અનુભવ થાય છે કે અહીંયાં આવીએ છીએ તો ટીક લાગે છે. એટલે (પછી) એ રુટિન થઈ જાય છે અને એમ જ ચાલ્યા કરે છે, પણ એમાં આત્મશાંતિ નથી. સંસારનાં કાર્યો અને અયથાર્થ ધર્મસાધનના કારણે જીવ આત્મશાંતિને ભૂલ્યો છે.

અહીંયાં, કૃપાળુદેવનો કહેવાનો અભિપ્રાય એ છે કે જેને આત્મશાંતિ જોઈએ છે એની માટે આ વાત છે. જીવ થોડા સંકલ્પ કરીને, થોડા વિકલ્પ કરીને, કંઈક ને કંઈક કરીને આત્મશાંતિ ને ભૂલ્યો છે, સંસારનાં મોટા ભાગના જીવો તો પંચેન્દ્રિયના વિષયમાં માનસિક શાંતિનો અનુભવ કરે છે, થોડા લોકો ધાર્મિક કિયામાં માનસિક શાંતિનો અનુભવ કરે છે. પંચેન્દ્રિયના વિષયમાં જે શાંતિ માને છે અને મજા કરે છે, મજા આવે છે, એન્ટરટેઇનમેન્ટ અને ધર્મસ્થાનોમાં પણ એવી જ વાત થઈ જાય છે કારણે (એ પણ) એક માનસિક શાંતિ (મેળવવાની) રીત છે, બીજું કાંઈ નથી.

જિનેન્દ્રદેવનો માર્ગ કહો અથવા જ્ઞાનીપુરુષનો માર્ગ કહો, કૃપાળુદેવ (એને) જ્ઞાનીપુરુષનો માર્ગ કહે છે કારણ કે આજે તો જિનમાર્ગના નામથી અનેક સંપ્રદાયો ચાલે છે; આપણા જૈનના નામે પણ (સંપ્રદાય ચાલે છે). એમાં જ્ઞાની અલગ તરી આવે

છે, તેઓ સંપ્રદાયમાં ભજતા નથી. જ્ઞાની સંપ્રદાયમાં ભજતા નથી કારણ કે માનસિક શાંતિમાં કષાયની મંદતા છે એ ચારિત્રમોહની મંદતા. છે જ્યારે જ્ઞાનીના માર્ગમાં અથવા જિનેન્દ્રના માર્ગમાં સૌધી પહેલાં દર્શનમોહની મંદતાનો ઉપાય છે (એટલે) એ માર્ગ થોડો અલગ પડે છે. દર્શનમોહ મંદ થયા વગર દર્શનમોહનો અભાવ થઈ સમ્યક્દર્શન ન થાય અને ત્યારે જે ચારિત્રમોહ મંદ થાય છે એ સમ્યક્પ્રકારે થાય છે. જે ચારિત્રમોહને તો મંદ કરે છે પણ (તેનો) દર્શનમોહ એમનેએમ રહેતો તેનો ચારિત્રમોહ થોડા સમય સુધી મંદ થાય છે, પછી પાછો તીવ્ર થઈ જાય છે કારણ કે મોહનું મૂળ દર્શનમોહમાં છે, ચારિત્રમોહમાં નથી. મોહરૂપી એક ઝાડ છે અને તેનું મૂળ દર્શનમોહ છે, બાકીનાં જે પાંદડાં છે, ફળ-કૂલ છે એ ચારિત્રમોહ છે, મૂળ એમને એમ રાખીને કોઈ પાંદડાં કાપે તો એ તો પાછા નવા આવી જાય છે. આપણે ગુજરાતીમાં ‘પાંગરે છે’ એમ કહીએ છીએ. (એમ આ) મોહનું ઝાડ પાંગરે છે. શું થાય છે ? હિન્દીમાં ‘પનપતા હૈ’, એમ કહેવાય છે, કારણ કે મૂળમાં તો સિંચન ચાલુ છે. કોઈ થોડા પાંદડાં કાપે (અર્થાત ચારિત્રમોહરૂપી પાંદડાં) ત્યાગ કરીને અથવા કાંઈપણ કરીને, તો પાછા એ પાંદડાં ઊગી નીકળે છે એટલે એ સાચો (યથાર્થ) ઉપાય નથી અને એ સાચો (યથાર્થ) કમ પણ નથી.

આવી પરિભ્રમણની ચિંતનામાં સૌ પ્રથમ, વ્યવસ્થિત યોજનાપૂર્વક, દર્શનમોહ ઉપર પ્રદાર પડે છે. મિથ્યાત્વ ઉપર પ્રદાર પડે છે. કૃપાળુદેવ આ વાત યોજનાબદ (રીતે) કરી છે. આખો ૨૫૪ નંબરનો પત્ર એકદમ અના (કમ) ઉપર જ લખાપેલો છે. એટલે, આ ૧૨૮ (નંબરના પત્રમાં) જે મુમુક્ષુતા પ્રામ થઈ, ત્યાંથી એ ૨૫૪ (પત્ર) ચાલુ થાય છે અને સ્વરૂપનો નિશ્ચય થાય, ઓળખાણ થાય એમાં સ્વરૂપસન્મુખતા સુધીનો કમ લીધો છે. અને સ્વરૂપસન્મુખતા પછી તો અલ્પકાળમાં સ્વાનુભૂતિની પ્રામિ થાય છે અને સ્વાનુભૂતિની ઉપલબ્ધિથી મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવેશ થઈને મોક્ષ સુધીની પ્રક્રિયા સહજ જ ચાલે છે. કેમ ? કેમકે, ત્યાં મોહનું મૂળિયું કપાઈ જાય છે પછી જે પાંદડા લીલા છે

(એ) થોડા સમય રહેશે, પછી પોતાની મેળે ચુકાઈ જશે, સૂક્ષ્વવા નહીં પડે - સુકાઈ જશે.

આ જિનેન્નટેવનો માર્ગ છે પણ લોકો જાણતા નથી. જિનમાર્ગના નામે બીજી-બીજી વાતો ચાલે છે, આ કુમ ક્યાંય નથી. એટલે જ્ઞાનીઓએ આ કુમ બોધ્યો છે અને એટલે જ (કૃપાળુટેવે) અને 'જ્ઞાનીઓનો માર્ગ' કહ્યો. કૃપાળુટેવે આ ગ્રંથમાં અનેક જ્યાાએ મુમુક્ષુને જ્ઞાનીના માર્ગ ચાલવાની શિક્ષા આપી છે. પોતાની આ વાત ઉપર વજન આપ્યું છે. એનો અર્થ એ છે કે તું તારી મતિથી, મનમાની રીતે ધર્મસાધન ન કર. જેમ જ્ઞાની કહે છે, તેમ જ કર (અર્થાત) જ્ઞાનીના માર્ગ જ ચાલવું. અને એ જરૂરી પણ છે. ખૂબ જ જરૂરી છે. જેમ કોઈ ગંભીર શરીર રોગ ઉત્પત્ત થાય અને દર્દીને હોસ્પિટલાઈઝ કરવામાં આવે છે (ત્યારે) એને ડૉક્ટરની સૂચનામાં, ડૉક્ટરની પરેજામાં જ compulsory રહેવું પડે છે. જો એને છૂટવું હોય, રોગ મટાડવો હોય તો fully surrender (પૂરું સમર્પિત) થવું પડે છે. તો આ ભવરોગને મટાડવા માટે એના જે તજજ છે. એ જ્ઞાની છે કે જેમણે પોતાનો ભવરોગ મટાડ્યો છે અને એમની surrender સૂચનામાં થઈને ચાલવું પડશે. (પછી) તેઓ જેમ કહે તેમ કરવું પડે, પોતાની મનમાની નહીં ચાલે. પોતાની મનમાની રીતે જ અનંતકાળથી ધર્મસાધન કરતો આવ્યો છે. 'ધર્મ, નિયમ, સંયમ, આપ કિયો, પુનિ ત્યાગ વિરાગ અથાગ વિયો', ઘણું કર્યું તોપણ એનાથી કાંઈ (કામ) થવાનું જ નથી.

પ્રશ્ન : અનંતકાળમાં સમજણ કરી હશે ?

પૂ. ભાઈશ્રી : બની શકે, સમજણ કરી હશે પણ અમલીકરણ ન કર્યું તો સમજણ શું કામની ? સમજણ બે પ્રકારની હોય છે. એક સ્વલ્પિ અને એક પરલક્ષી. જે આત્મલક્ષી સમજણ હોય છે એમાં આત્મા અનુસરણ કરવા લાગે છે, એટલે જે સમજણ હોય છે એને પોતાના પરિણમનમાં લાગુ કરે છે, (apply) કરે છે. જ્યારે પરલક્ષી સમજણવાળો સમજણમાં જ સંતોષાઈ જાય છે

અને (એ) અમલીકરણમાં નથી આવતો; તો (આ વાત) અનંતકાળમાં પરલક્ષી જ્ઞાનમાં સમજ હશે. જો સ્વલ્પિ જ્ઞાનમાં સમજણ થાય (તો તરત) અમલીકરણ ચાલુ થાય. જેમણે આપણે લોકો માર્ગની, જ્ઞાનીએ કહેલા કુમની ચર્ચા કરીએ છીએ, પરન્તુ જે મુમુક્ષુઓ પરલક્ષી જ્ઞાનમાં અની સમજણ કરે છે તેઓ અમલીકરણમાં આવતા નથી અને (જેને) સ્વલ્પિ જ્ઞાનમાં (સમજણ) આવે છે તે અમલીકરણમાં આવે છે. એટલે એ બજેમાં ઘણો ફરક છે. કહેવામાં તો બજે મુમુક્ષુ જ કહેવાય છે. એક જ શાસ્ત્ર વાંચે છે, એક જ (પ્રકારના) સત્યંગને attend કરે છે. કહેવાય એમ કે તમે પણ મુમુક્ષુ છો, હું પણ મુમુક્ષુ છું, એમાં શું ફરક પડ્યો ? પણ બહુ ફરક છે. એટલે પરલક્ષવાળાઓ શું માને છે કે આ પણ મારા જેવો જ છે, આ પણ મારા જેવો છે, પણ એમ નથી. જે સ્વલ્પિવાળો છે એ પરલક્ષવાળા કરતાં ક્યાંય સારો છે. ઘણો સારો છે, આ વાત ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ, કારણ કે એ અમલીકરણમાં આવ્યો છે. એણે કુમમાં પ્રવેશ કરી લીધો છે. એટલે એને તો જ્ઞાનીના માર્ગની લાઈન હાથમાં આવી જાય છે. આ ચિંતના થવાથી શું કરવું એની સૂજ આવી જાય છે. એના પહેલા કોઈ સૂજ હોતી નથી, આ વાત તેઓશ્રીએ ૧૬૫ નંબરના (પત્રમાં) લખી છે. આવી જે અંતરની સૂજ છે, એ આપમેળે જ માર્ગ કરે છે, અંદરમાં જ માર્ગ કરવા લાગે છે અને જેને સૂજ નથી એ અંધારામાં ઊભો છે. પછી (એ) જે કાંઈ પણ કરે છે એ, jumping in the dark, firing in the dark (એના જેવું છે.) એ અંધારામાં જે કંઈ પણ કરે છે, એને ખબર નથી (કે) હું શું કરું છું ? ક્યાં જઈશ ? ક્યાં જઈશ ? કાંઈ ખબર નથી, અને કર્યા કરે છે, પણ અંધારામાં ઊભો છે. સ્વલ્પિ સમજણ અને પરલક્ષી સમજણવાળા મુમુક્ષુમાં આટલું મોટું અંતર છે. મુમુક્ષુ મુમુક્ષુમાં ઘણું અંતર છે.

પ્રશ્ન : પરલક્ષી સમજણમાં કેવા ભાવ ચાલે છે ?

પૂ. ભાઈશ્રી : સ્વલ્પિથી વિરુદ્ધ ભાવ છે, પણ એ

શું કરે છે ? - બરાબરી કરે છે, (કે) આ પણ મુમુક્ષુ છે - હું પણ મુમુક્ષુ છું, એ પણ વાંચે છે-સાંભળે છે, હું પણ વાંચું છું - સાંભળું છું, એ પણ મંદિર જાય છે - હું પણ મંદિર જાવ છું. અને બહારની કિયા તો સરખી જ લાગે ને ! (પણ) અંદરમાં બહુ મોટો ફરક છે. યોગ્યતામાં બહુ મોટો ફરક પડી જાય છે. આ અંતર પણ સમજવું જોઈએ.

ખરેખર તો, જે સ્વલ્પનમાં નથી આવતો, એણે સ્વલ્પનમાં કેવી રીતે આવવું ? (એ વાત) એણે (સ્વલ્પનવાળા) પાસેથી સમજવી જોઈએ. કોણી પાસેથી ? કે જે સ્વલ્પનમાં આવીને વેદનામાં આવ્યો છે અની પાસેથી આ વાત એણે (પોતે) સમજવી જોઈએ, કે તમને શું થયું ? કેવી રીતે થયું ? કેવી રીતે (વેદનામાં) આવ્યા ? અમે તો કોણિશ કરીએ છીએ (પણ) આવી નથી શકતા, શું વાત છે ? આટલી ગરજ પોતાને આવવી જોઈએ ત્યારે જ તો સ્વલ્પન થવાનો મોક્કા છે, નહીંતર અમનેમ ચાલશે કે આપણે બધા સાથે તો સત્સંગ કરીએ છીએ, એમાં શું થઈ ગયું ?

બીજી વાત એ છે કે પરલક્ષ્યવાળાને બીજાના દોષ તરત જ દેખાય જાય છે. એનામાં ગુણગ્રાહીપણાની ઓછા હોય છે અથવા નહીંવત્ત હોય છે અને બીજા જે મુમુક્ષુ હોય છે એ કોઈ સર્વગુણસંપત્ત તો હોતા નથી. સર્વગુણસંપત્ત તો પરમાત્મા જિનેન્નદેવ હોય છે, શાની પણ નથી. એટલે (જ્યારે બીજાના) દોષ દેખાય છે (ત્યારે) એના (દોષની) મુખ્યતા થઈ જાય છે અને પોતાના દોષ તો દેખાતા હોતા નથી કે એના કરતાં પણ મારામાં વધારે (દોષ) ભરેલા છે, એ તો દેખાતું નથી આ ગડબડ થઈ જાય છે. આવી જે ધારા પ્રકારની વિટંબણાઓ છે એનો ઈલાજ શું ? કે under strict supervision - જે hospitalize થાય છે; એવી રીતે સત્સંગમાં રહેવું અને પોતાના દોષ જોતા જવા, કહેતા જવા, દેખાડતા જવા અને બીજાને બતાવવા માટે વિનંતિ પણ કરતા જવી કે મારો કોઈ દોષ હોય તો બતાવજો, મારે કાઢવો છે. ત્યારે તો સ્વલ્પનમાં અવાશે. આ પરિણામોની ચર્ચા છે એ કારણથી જ છે કે આખા દ્વિવસમાં તમે તમારા લક્ષ્યથી, સ્વલ્પનથી પોતાના

પરિણામમાં કેટલી વાત જોઈ ? શું શું જોયું ? અને બીજા કોઈ આપણો દોષ દેખાડે તો ગમે છે કે નથી ગમતું ? આ પણ ખબર પડશે.

આમ, જ્ઞાનીનો જે માર્ગ છે એમાં દર્શનમોહની તાકાત તોડવાની એક યોજના છે. જે આ યોજના અનુસાર કોઈ ચાલે તો એક દ્વિવસ એનો દર્શનમોહ અવશ્ય તૂટે છે અને એ સમ્બ્રદ્ધનને પ્રામ કરીને એ જીવ મોક્કમાર્ગમાં ચાલશે, આવી જશે. તો આનું કોઈ સૌથી પહેલું ચરણ હોય એટલે કે (સૌ) ગ્રથમ આચરણ કરવા લાયક કોઈ વાત હોય તો એ આ પરિભ્રમણાની ચિંતના છે. એમાં એ આત્મશાંતિ માટે પ્રયત્ન કરે છે, કારણ કે આત્મશાંતિના વિષયમાં જ ભૂલ્યો છે. શું લઘ્યું છે ? કે, ‘એ વે સમાધિ’ ન ભૂલ્યો હોય’ સમાધિ એટલે આત્મશાંતિ.

આપણા શ્રી નિહાલચંદ્રજી સોગાનીજનો આ વિષયમાં એક જીવંત ઉદાહરણ છે કે અમને સત્સંગ પ્રામ નહીંતો એટલે આ વિષયમાં શું કરવું ? શું ન કરવું ? કંઈ જ ખબર નહીંતી. સંપ્રદાય અનુસાર બધી કિયાઓ કર્યા કરતા, લગનથી કરતા હતા એટલે ખૂબ કરતા હતા. શાસ્ત્ર પણ આખો દ્વિવસ વાંચ્યા કરતા, ક્યારેક કોઈ યોગની કિયા - આ જે બતાવે છે ને ધ્યાનશિબિરમાં ? એ પણ બહુ કર્યું, કલાકો સુધી કર્યું, યોગની કિયામાં પણ પડ્યા હતા, શાસ્ત્ર-સ્વાધ્યાયમાં પણ ઘણું લાગી રહેતા અને જિનેન્ન પૂજા પણ કર્યા કરતા, ૪-૪ કલાક (કરતા હતા) કેટલી ? ૪ કલાક. પણ એકેય વાત યોજનાબદ્ધ નહીંતી. હતાં પણ હોનાદર સારું હોવાને કારણો અમની આત્મશાંતિની ખોજ ચાલુ રહી. ધર્મસાધન કરવા હતાં ક્યારેય મંદક્ષાયમાં સંતોષાણ નહીં. એટલે તેઓ સમાધિના વિષયમાં ભૂલ્યા નહીં. શું ? To the point વાત શું છે ? કે જીવ સમાધિના વિષયમાં ભૂલ્યો છે એટલે આત્મશાંતિના વિષયમાં ભૂલ્યો છે. અમને (સોગાનીજને) આત્મશાંતિ નહીંતી મળતી, આત્મશાંતિની પિપાસા હતી અને પિપાસાનો એવો

સ્વભાવ છે કેમકે તરસ છે ને ! તીવ્ર તરસને પિપાસા કહે છે. એનો એવો સ્વભાવ છે કે જેટલો કાળ જ્યા એટલી પિપાસા વધતી જાય. અને આ માર્ગમાં એ એક બહુ સારું લક્ષણ છે. નહીંતર શું થાય છે ? કે મુમુક્ષુઓ પણ આ વાંચતા-વાંચતા, સાંભળતા-સાંભળતા, હંડા પરી જાય છે અને સંતાષ્ટાઈ જાય છે કે અમે આટલાં વર્ષો સુધી આવો સ્વાધ્યાય કર્યો તેથી હવે અમને બહુ ગુસ્સો નથી આવતો, અમારામાં થોડી સરળતા પણ આવી ગઈ છે, આ પણ થયું છે, અમે નિવૃત્તિ પણ લઈ રહ્યા છીએ, આમ નથી કરતા, પહેલા આમ કરતા હતા હવે એમ નથી કરતાં સંતુષ્ટપણામાં આ બધુ આવી જાય છે. ગણાતરી કરવા લાગે છે. આ ગણાતરી કરવી એ બહુ ખરાબ લક્ષણ છે. એ દર્શનમોહને વધારનારાં પરિણામ છે. બહુ ખરાબ એટલા માટે છે કે એ દર્શનમોહને વધારનારાં પરિણામ છે. આમ થઈ જાય છે (પણ) આમ ન થવું જોઈએ. એમને (સોગાનીજને) તો પિપાસા વધતી જ ગઈ, પિપાસા વધતી જ ગઈ. જેમ કોઈ તરસ્યો પાણી નહીં મળવાથી મરી જાય છે. એના ગ્રાણ છૂટી જાય છે એ તરસની ચરમસીમા છે, એમને પણ એમ જ થયું. આત્મશાંતિની પિપાસામાં એમને લાગતું કે જો મને આત્મશાંતિ નહીં મળે તો મારું જીવવું મુજ્જેલ થઈ જશે. આ સંકલ્પ-વિકલ્પની અશાંતિ છે, ભલે ધર્મના વિષયમાં જ સંકલ્પ-વિકલ્પ ચાલતા હતા, એ અશાંતિ એટલી હતી કે, ‘મારું જીવવું મુજ્જેલ છે.’ એમના પોતાના શબ્દોમાં આ વાત છે કે, ‘યા તો વિકલ્પ ફિટકે આત્માકી શાંતિ - નિર્વિકલ્પતા દો જાયેણી યા તો દેહ છૂટ જાયેગા.’ બેમાંથી એક થવાનું હતુ- કાં તો વિકલ્પ ફાટીને નિર્વિકલ્પતા આવી જાય, નહીંતર દેહ છૂટીને ગ્રાણ છૂટી જાય. દેહ છૂટી જાય ગ્રાણ છૂટવાથી, (પછી) ત્રીજું (કાંઈ) નથી થવાનું. એટલી હદે આત્મશાંતિની જરૂરિયાત વાગી ત્યારે કુદરતે વ્યવસ્થા બેસાડી અને તેઓ તરત સોનગઢ પહોંચી ગયા અને જ્ઞાનીપુરુષનો યોગ થઈ ગયો, સત્યંગ મળી ગયો, પ્રત્યક્ષ યોગ મળ્યો, અને એક જ દિવસમાં બોધને

પ્રામ કરી લીધો.

કૃપાળુદેવે ૭૫૧ નંબરનાં પત્રમાં (અને) આત્મસિદ્ધિમાં જે ત્રણ પ્રકારના સમક્ષિત કલ્યા છે, એ ત્રણેય પ્રકારના સમક્ષિત એક જ દિવસમાં પ્રામ કરી લીધા-જુઓ ! (પ્રત્યક્ષ યોગ) હોવો બહુ જ આવશ્ક છે અને એ ત્યાં રાજસ્થાનમાં નહોતો. આત્મધર્મ જે અહીંયાથી (સોનગઢથી) નીકળતું હતું એ દેવવશાત્ર કણો કે ભાય્યવશાત્ર કણો, એમને મોકલવામાં આવ્યું, આપવામાં આવ્યું. અને તેઓ સોનગઢ આવી ગયા. એક જ દિવસમાં પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીનો પરિચય કર્યો, ઓળખાણ કરી, સ્વરૂપની ઓળખાણ કરી અને એ જ દિવસે નિર્વિકલ્પ સમ્પર્કદર્શન પણ પ્રામ કરી લીધું. ત્રણેય સમક્ષિત એક જ દિવસમાં (પ્રામ) કરી લીધા. કારણ કે આત્મશાંતિની જે જરૂરિયાત વાગી હતી એ ચરમસીમાં પહોંચી હતી.

આપણે આ પત્રમાં જે વાત ચાલી રહી છે એ To the point વાત છે કે જીવ ધર્મસાધન કરતાં અથવા નહીં કરતાં, સમાધિ એટલે આત્મશાંતિને ભૂલ્યો છે. એટલે, બધા મુમુક્ષુઓનું આ લક્ષણ હોવું જોઈએ - મને મારી આત્મશાંતિ નથી મળી, મને મારી આત્મશાંતિ નથી મળી, કંઈપણ ભલે થયું હોય, પણ મારે તો આત્મશાંતિ જોઈએ છે. જે કંઈપણ થયું છે એ મારે ગણવું નથી. શું ? મુમુક્ષુની ભૂમિકામાં જે કંઈપણ થયું છે એને એ ગણાતો નથી, મારે તો આત્મશાંતિ જોઈએ છે. જો એવી ચાદત ન રહી તો આત્મશાંતિ માટેનો પ્રયાસ બંધ થઈ જશે, પ્રયાસ જ નહીં ચાલે. પછી, એ routine માં આવી જશે. ચાલો, રોજ સ્વાધ્યાય કરો, સત્યંગ કરો. વાંચી લ્યો, સાંભળી લ્યો, આ કરી લ્યો, તે કરી લ્યો - સંપ્રદાયમાં તો આ બધુ હોય જ છે. એવું જ અહીંથી થઈ જશે. ત્યાં સંપ્રદાયમાં એવું થાય છે. આપણે તો સંપ્રદાયમાં ગયા વગર જ સંપ્રદાય આવી ગયા જેવું થાશે.

એટલે આ શબ્દો જે કૃપાળુદેવે લખ્યા છે (એ) ઘણા અનુભવથી, અનુભવનાં ઊંડાણથી આ વાત આવી છે. એટલે, એ આત્મશાંતિને ન ભૂલ્યો હોય એવો કોઈ

કાળ ગયો નથી. ‘નિરંતર એ સ્મરણ રહ્યા કરે છે.’ આ વાત ભુલાતી નથી. એનું સ્મરણ રહ્યા જ કરે છે કે મેં કેટલી મોટી ભૂલ કરી છે અને એના ફળમાં પરિભ્રમણ કર્યું - એનો પશ્ચાત્તાપ (થાય છે). દોષનો પશ્ચાત્તાપ થયા વગર પવિત્રતા નથી આવતી. અનંતકાળથી જીવ દોષિત છે, એને સૌથી પહેલા તેનો (દોષનો) પશ્ચાત્તાપ થયા વગર પવિત્રતાની દિશામાં એક ડગલું પણ એ આગળ નહીં વધી શકે. પરિભ્રમણની ચિંતામાં આ વાત હોય છે. ‘અને એ મહાવૈરાઘ્યને આપે છે’ આ જે સ્મરણ છે, એ મહાવૈરાઘ્ય આપે છે; એટલે બહુ જ ઉદાસીનતા આવે છે.

જીવને નુકસાન કરવાવાળા પરિણામોમાં અનેક પ્રકારના પરિણામો છે, એમાં મુજબ અપેક્ષાવૃત્તિ છે, શું છે? આ જોઈએ, તે જોઈએ, આ જોઈએ, તે જોઈએ, કાંઈ નહીં તો છેવટે તમે મારી સામે જોયું નહીં - એ પણ એક અપેક્ષા છે. તમે મને આ પૂછ્યું નહીં - એ પણ એક અપેક્ષા જ છે. જીવને, અહીંયાંથી માંડીને ગણી શકાય નહીં તેટલી અપેક્ષાવૃત્તિ હોય છે. આ અપેક્ષાવૃત્તિ એ એક એવી આગ છે કે (જે) જીવને બાળે છે અને જેમ જેમ અપેક્ષિત વસ્તુઓ મળે છે એ આગમાં ધી દોમવા બરાબર થાય છે. એને ક્યારેય શાંતિ નથી મળતી. આ ચિંતનામાં આવવાથી અપેક્ષાવૃત્તિ ખલાસ ખતમ થઈ જાય છે. જુઓ ! દર્શનમોહનો અનુભાગ તો તૂટે જ છે. સાથેસાથે ઉદાસીનતાના કારણે અપેક્ષાવૃત્તિ મરી જાય છે. એટલે ઉદાસીનતા આવે છે. ઉદાસીનતા અને અપેક્ષાવૃત્તિ આપસમાં પ્રતિપક્ષમાં છે, વિરુદ્ધ છે.

પ્રશ્ન : અપેક્ષાવૃત્તિ એટલે તૃષ્ણા ?

પૂ. ભાઈશ્રી : તૃષ્ણા એનાથી વધારે હોય છે, અપેક્ષાવૃત્તિ ધણી વધી જાય ત્યારે એને તૃષ્ણા કહે છે. અહીંયાં, તો નાનીમોટી અપેક્ષા પણ ન હોવી જોઈએ (અમ કહેવું છે).

પ્રશ્ન :- અપેક્ષા રાખવી એ પણ અસરણતા છે? હું તો સરળતાથી ક્યારેક કંઈક દર્શયું છું ?

પૂ. ભાઈશ્રી :- જુઓ ! ‘હું સરળ છું’ એવું સરળતાવાળાને રહેતું નથી એ તો પોતે જ અસરણતા છે. અને બીજાથી સરળતાની અપેક્ષા રાખવી એ તો એનાથી પણ વધારે અસરણતાવાળી વાત છે. (એ તો) બહુ જ અસરણતાવાળી વાત છે, સરળતાવાળી કોઈ વાત નથી. સરળતા (એ) અલગ ચીજ છે. આપણને તો એવી સરળતા હોવી જોઈએ કે હું બીજાથી શું કામ કંઈ અપેક્ષા રાખું? શું કામ રાખું? મારે નથી રાખવી એક વાત, બીજી વાત એ કે જેને ઉદાસીનતા હોય છે અને અપેક્ષા હોતી જ નથી. એ તો ચિંતામાં દૂબેલો છે કે મારા પરિભ્રમણનું શું? મારા પરિભ્રમણનું શું? મારો (આ) રોગ કેવી રીતે મટે? મારો ભવભ્રમણનો રોગ - ભવરોગ કેવી રીતે મટે? એની ચિંતામાં એ પહેલો છે, એને અપેક્ષાવૃત્તિ નહીં આવે. એ ઉદાસ, ઉદાસ, ઉદાસ થઈ જાય છે. કેવો થઈ જાય છે? ખૂબ ઉદાસ થઈ જાય છે. ત્યાં સુધી કે એને ખાવા-પીવામાં ક્યાંય રસ આવતો નથી. જે દરરોજનું ઝટિન છે (દેનિક કિયાઓ) ખાવા, પીવું અને જે દરરોજનું રસ લેવાનું ઝટિન (ઘરેડારે થઈ ગયું) છે શું? ખાવા-પીવાનું પણ છે અને રસ લેવાનું પણ એક routine છે. આ જે daily routine છે એમાં એ ઉદાસ થઈ જાય છે. ઉદાસીન થવાથી, આ લાઈનમાં આવવા માટે જે અપેક્ષાવૃત્તિ અવરોધક હતી, એ (અવરોધક કારણ) દૂર થઈ ગયું. અવરોધ મટ્યો તો માર્ગમાં આવવા માટે સરળતા થઈ.

આ ચિંતનામાં વૈરાઘ્યના કારણે અનેક પ્રકારનાં પડ્ખા આપોઆપ ઉભા થઈ જાય છે કે જે આ કમમાં થવાવાળા આનુંંગિક પરિણામો છે. એટલે, આ પરિણામની સાથે-સાથે બીજા-બીજા પરિણામોનું coordination-(મેળ) થઈ જાય છે. ચિંતના વૈરાઘ્યને જન્મ આપે છે, વૈરાઘ્ય અપેક્ષાવૃત્તિને ઉડાડે છે. આમ, coordination થઈ જાય છે અને અવરોધ મટી જાય છે. એટલે પહેલા જ ભવભ્રમણના વિષયમાં અને એના કારણાર્થી અપરાધોના વિષયમાં પશ્ચાત્તાપ થાય છે અને ભવિષ્યમાં

આમ થશે તો શું થશે ? એની ચિંતા થાય છે, વેણના આવે છે અને એના નાશ થવાના ઉપાય માટે એ તડપે છે, ઝૂરે છે - એવી એક પરિસ્થિતિ ઊભી થાય છે.

પ્રશ્ન :- અપેક્ષાભાવ ભાંતિ છે ?

પૂ. ભાઈશ્રી :- હા, એ ભાંતિ છે. એ ભાંતિ ઉદાસીનતામાં ઢીલી પડી જાય છે. અપેક્ષા તો સુખબુદ્ધિના કારણે થાય છે. જેટલી પણ અપેક્ષાઓ છે એના પાછળ અભિપ્રાય સુખબુદ્ધિનો છે આધારબુદ્ધિનો પણ છે, અને ભોક્તાબુદ્ધિ પણ છે કારણ કે સુખ પણ ભોગવવું છે ને ! સુખ પણ ભોગવવું છે એટલે એ ભોક્તાબુદ્ધિ પણ હોય છે એનાથી કર્તાબુદ્ધિ પણ થાય છે એટલે બધી ગડબડ સાથે જ હોય છે. આવી ઉદાસીનતા આવવાથી એ ઢીલી પડે છે. આ જે બધા વિપરીત અભિપ્રાયો છે, બુદ્ધિ એટલે અભિપ્રાય, (એ) બધા ઢીલા પડે છે. પાયામાં જે કામ થાય છે એ બહુ જ મહત્વપૂર્ણ કામ થાય છે. જેને પરિભ્રમણની ચિંતના અને વેણના થઈ છે એનો અર્થ એ છે કે એને પરિભ્રમણ નથી જોઈતું, તો અભિપ્રાયની દ્રષ્ટિએ વિચારીએ તો એનો સંસાર - પરિભ્રમણનો અભિપ્રાય હવે ગયો અને અભિપ્રાયની દ્રષ્ટિએ ત્યાં મુક્ત થવાનો અભિપ્રાય થયો. આ અભિપ્રાય વિષયક change (ફેરફાર) થયો. બધા સંસારીઓનો અભિપ્રાય સંસાર વધારવાનો (અને) ભોગવવાનો હોય છે - જે મોકા વિરુદ્ધ (છે). અને એ જ અભિપ્રાય થી એ ધર્મસાધન કરે છે જેના ફળમાં એને સંસાર જ મળે છે. સૌથી પહેલાં આ અભિપ્રાયની ફેરબદ્ધલી થવી જરૂરી છે અને આ અભિપ્રાય મૂળમાંથી બદલાય છે. એટલે એના ફળમાં નિર્વાણપદ આવશે. અભિપ્રાય બદલ્યા વગર, પરિણામ બદલાવાનો કે યોજ્યતા બદલાવાનો કોઈ અવસર આવતો નથી.

પ્રશ્ન :- આગ્રહભાવમાં પણ અપેક્ષા છે ?

પૂ. ભાઈશ્રી :- આગ્રહમાં અપેક્ષા તીવ્ર હોય તો આગ્રહ થઈ જાય. જ્યારે અપેક્ષા તીવ્ર થાય છે ત્યારે તો એ અપેક્ષિત ચીજ મળવી જ જોઈએ, ન મળે તો

સળવળાટ શરૂ થઈ જાય, તોકન ઊભું થઈ જાય, કષાય તીવ્ર થઈ જાય છે; આગ્રહમાં કષાય તીવ્ર થઈ જાય છે એટલે કે એ અપેક્ષા વધારે તીવ્ર થઈ ગઈ, તારતમ્યતા વધી ગઈ; અપેક્ષામાં તારતમ્યતા વધી ગઈ. ફૃપાળુદ્દેવે ચારેય પેરેગ્રાફના અંતમાં એ વાત લખી છે.

એનો અર્થ એ થાય છે કે પરિભ્રમણની ચિંતના આવા-આવા પ્રકારથી ચાલતી હોય છે અને ત્યારે વૈરાય અનિવાર્યદ્વારા હોય જ છે. એ તો લૌકિક ચિંતામાં પણ એવી જ લાલત હોય છે. ભલેને ગમે તેટલું પોતાને ભાવતું-સારું જમવા બેઠો હોય, જમતા હોઈએ અને ઈન્કમટેક્સની રેડ (દરોડો) પડે, (તો) શું થઈ જાય ? જમવાનો રસ વૈરાયમાં પરિવર્તિત થઈ જશે, રસ ઊડી જશે. - પરિણામ ઈન્કમટેક્સની રેડનો સામનો કરવામાં લાગી જશે. કેમ ? કે એક ચિંતા ઊભી થઈ ગઈ. જ્યારે એ તો એક કષાય છે. ઈન્કમટેક્સની રેડની ચિંતા થવી એ પણ એક કષાય છે કે જે બીજા કષાયને મારે છે - જમવામાં જે રસ આવતો હતો એ પણ એક કષાય હતો. જ્યારે એક કષાય બીજા કષાયને મારે છે તો કષાયનો અભાવ કરવાવાળો ઉપાય (વેણના) કષાયને ન મારે એવું કેમ બને ? એ તો મારે ન મારે જ, એમા શું મોટી વાત છે ? (કારણ કે) એનો ઉપાય જ એ છે. ત્યાં તો બીજા વિષયમાં કષાય પરિવર્તિત થઈ ગયો, અહીંથી તો અકષાય સ્વભાવમાં જોવાની વાત છે. એટલે આ ચિંતાથી તો વૈરાય આવે, આવે અને આવે જ અને આ વૈરાય આવ્યો એ ચિંતનાની પથાર્થતાને સૂચિત કરે છે. જે વૈરાય ન આવે તો કાંઈ ચિંતા-ચિંતના આવી જ નથી, એમ સમજ લેવું. સાથે - સાથે આ એનું માપ કરવાનું લક્ષાણ છે. એટલે જ ફૃપાળુદ્દેવે ચારેય પેરેગ્રાફમાં આ વાત લખી છે. બીજો પેરેગ્રાફ કાલના સ્વાધ્યાયમાં લેશું.

*

(પાના નં.૨થી ચાલુ...)

આવી વેદનાવાળા મુમુક્ષુના પરિણામનને જોઈને પણ બીજી જીવને તથારૂપ પરિણામન આવે છે; ત્યારે તેને એવું દેખાય છે કે - આ જીવને પરિભ્રમણનો કેવો થાક લાગ્યો છે ! મને તો હજુ સંસારમાં રસ પડે છે, તેથી હજુ હું પરિભ્રમણથી થાક્યો નથી, વગેરે વિચારણાથી તેને લાગી આવે છે. અને આ રીતે તે જીવ, પરિભ્રમણની યથાર્થ વેદનામાં આવે છે.

આવા સમયે તેને એક માર્ગદર્શક પુરુષની જરૂર પડે છે. તેમાં પોતાને એમ લાગે છે કે ‘હું સંસારસમુક્કની મધ્યમાં ઇબી રવ્યો છું. તેમાંથી સત્પુરુષ મને ઇબતો બચાવી શકશે. તેથી જ્ઞાનીપુરુષના આશ્રયથી જ મારું પરિભ્રમણ મટશે. બીજો કોઈ ઉપાય છે જ નહીં.’ - એવી સૂજ અંદરથી આવે છે. જ્યારે એવી સૂજ આવે છે ત્યારે ગ્રાયઃ તેને જ્ઞાનીપુરુષનો ભેટો થાય છે. અને પરમ સત્સંગયોગે ઘનિષ્ઠ પરિચય સાધીને તેને જ્ઞાનીપુરુષનું અંતરૂપરિણામન દેખાય છે અને તેમના હૃદયમાં બિરાજમાન પરમાત્માનાં દર્શન થાય છે; જેને લીધે જ્ઞાનીપુરુષમાં પરમેશ્વરબુદ્ધિ થાય છે. સર્વપિણાબુદ્ધિએ અપૂર્વ સ્નેહ અને અથળ પ્રેમથી સત્સંગને આરાધે છે, અને સત્પુરુષ પ્રત્યે પરમપ્રેમાર્પણભાવ રહેવાથી પરિણામોની નિર્ભળતા આવતી જાય છે. જો કદાચ ઉપકારી સત્પુરુષના વિયોગમાં એક ઘડી પસાર કરવી પડે તો અત્યંત વિટંબાળાપૂર્ણ લાગે છે. અને નિરંતર સત્સંગના સંયોગમાં કે વિયોગમાં પરિભ્રમણ મટાડવાનો લક્ષ અને ગ્રાયાસ ચાલે છે.

આ ભૂમિકામાં કેટલીક નિર્ભળતા આવવાથી અંદરથી - જે જે અસમાધાન હોય છે તેનું - સમાધાન, નિર્ભળતાને લીધે, સહજ આવે છે. અને આગળ શું કરવું, તેની સૂજ આવતી જાય છે. અને જ્ઞાનમાં વિવેક આવતો જાય છે. અને તે જીવ આગળ વધતો જાય છે.

એમ નથી કે માત્ર પ્રતિકૂળતા જોઈને જ પરિભ્રમણ દેખાય; પરંતુ અનુકૂળતામાં ફસાતા જીવોને જોઈને પણ તે પરિભ્રમણનું જ કારણ દેખાય છે; તેથી પોતાનું દિતરૂપ કાર્ય કરવામાં શીધતાવાળા પરિણામ રવ્યા કરે છે. અર્થાત્ તે જીવ નીચે મને બેસી રહેતો નથી, સ્વકાર્યની તાલાવેલી અને લગની લાગે છે અને પરિપૂર્ણ નિર્દોષ થવાનો નિર્ધાર સહજ થાય છે; જેમાં દોષનો એક કણ પણ કલંકરૂપ જાહી ‘તે ન જોઈએ’ અને તે માટે જ્ઞાનીપુરુષની આજ્ઞાએ ચાલવાનું વલાણ રહે છે. તેમજ જ્ઞાનીપુરુષનું પરિણામન જોઈને પોતાને પણ વીરોદ્ધાસ આવે છે જેને લીધે પોતાના આત્મહિતની નિઃશંકતા ઊપરજે છે.

ॐ શાંતિ

*

(પાના નં.૧૬થી ચાલુ...)

એના દોષ હોય તો એને કાંઈ કરે છે. એને પોતાને કાંઈક વિચારવાનું રહે છે. માટે ‘શ્રીમદ્’માં આવે છે ‘માનાદિક શત્રુ મહા નિજ છંદે ન મરાય. જાતા સદ્ગુરુ શરણમાં અલ્ય ગ્રાયાસ જાય.’ પોતાના સ્વચ્છંદથી માનાદિક શત્રુ એને છેટી શકાતા નથી. ગુરુના શરણમાં જાતા બધું સહેજે જ ટણી જાય છે.

સાધકને કેમ ચાલવું એનો માર્ગ ચોઝ્યો કરી દે ગુરુના ઊપરેશથી. મિથ્યાત્વની ગાંઠ અનાદિની પડી છે, ગુરુના ઊપરેશ વગર એ તૂટતી નથી. બ્રાંતિની ગાંઠ પડી છે, સ્વચ્છં પડ્યો છે અનાદિથી. એ ગુરુના જોરદાર ઊપરેશથી તૂટી જાય છે. જે પાત્ર જીવ હોય એને.

*

પૂજ્ય બહેનશ્રીની વીડિયો તત્ત્વચાર્યા મંગાલ વાર્ષી-સીડી-૧૩-B

પ્રશ્ન :- તો માતાજી એમાંથી તો એમ થયું ને કે જેમ પોતાને પોતાના દ્રવ્યની દણિ થાય અથવા પોતાના આત્માને શાયકસ્વરૂપને ઓળખે એને ખરેખર બીજા અનંતા પરમાત્માઓ કેવળી છે એમ વાસ્તવિકરૂપથી નક્કી થઈ શકે. એમ વર્તમાન પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીને ઓળખીને એનો જેને ખરેખર મહિમા આવે છે એને જ પરોક્ષ જ્ઞાનીઓનો અને પરોક્ષ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનો સાચો મહિમા આવે છે. પણ જેને પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષનો મહિમા અથવા પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીનો મહિમા આવતો નથી એને ખરેખર પરોક્ષ જ્ઞાની કે પરોક્ષ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર એ કોઈનો ખરેખર સાચો મહિમા આવ્યો નથી?

ઉત્તર :- કોઈનો નથી આવ્યો. પ્રત્યક્ષનો (મહિમા) નથી આવતો એને પરોક્ષનો મહિમા આવે જ નહીં. જે એકને ઓળખે તે બધાને ઓળખે છે.

પ્રશ્ન :- અને શરૂઆત જેમ અહીંથાં આત્મામાંથી થાય છે એમ અહીંથાં વર્તમાન પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીથી જ શરૂઆત થાય છે?

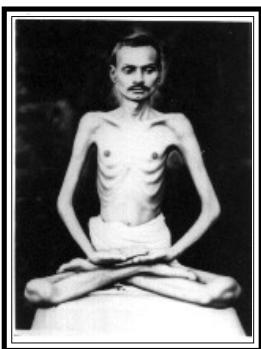
ઉત્તર :- પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીથી જ થાય છે. ભગવાનને કોણ ઓળખાવે છે? પ્રત્યક્ષ ગુરુ હો તે ઓળખાવે છે. વીતરાગ કોને કહેવા, ભગવાન કોને કહેવાય એ બધું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાની જે છે, પ્રત્યક્ષ ગુરુ છે તે ઓળખાવે છે કે ભગવાન કેવા હોય? વીતરાગી હોય. એની હિન્દુધારણા વગર છૂટતી હોય, ભગવાન આત્મામાં સમાય ગયા હોય, એ બધું સ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ ગુરુ છે તે સમજાવે છે. પ્રત્યક્ષ ગુરુ વગર ભગવાનનું સ્વરૂપ પણ સાચું ઓળખી શકતું નથી. માટે તે ભગવાનને ઓળખી શકતો નથી.

પ્રશ્ન :- પોતાને જે કાંઈ માનાદિક દોષ છે એ પણ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીથી જાય છે. પરોક્ષ જ્ઞાનીનો ગમે તેટલો મહિમા કરે પણ છતાં પ્રત્યક્ષ જ્ઞાની મળતા જે સહજભાવે દોષ જાય છે એવી રીતે પરોક્ષ જ્ઞાનીને સ્વીકારે અને પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીનો મહિમા ન આવે તો ખરેખર દોષ ન જાય એમ પણ દેખાય છે.

ઉત્તર :- પરોક્ષને જે જાણો છે, પોતે મહિમા લાવે છે પણ એનો સાક્ષાત્ પરિચય નથી એટલે પોતાની બુદ્ધિથી જ એને બધું કરવાનું રહે છે. એના મગજમાં જે ઉત્તરે તે પ્રમાણે કરે છે અને પોતાની બુદ્ધિથી સ્વીકારે છે, પોતાની બુદ્ધિથી આગળ જાય છે એટલે એને કાંઈ માર્ગ દેખાડનાર કે કોઈ પોતાની બુદ્ધિથી આગળ વધે છે. અને પ્રત્યક્ષ ગુરુ છે એ માર્ગ બતાવે છે.

(અનુસંધાન પાના નં.૧૫ ઉપર...)

પરમ કૃપાળુટેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી દારા લિખિત
આધ્યાત્મિક પત્રો

પત્રાંક - ૩૩૪

મુખ્ય, શાગણ સુદ્ર ૧૦, બુધ, ૧૯૪૮

હદ્યદ્રષ્પ શ્રી સુભાષ્ય પ્રત્યે,
ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર પહોંચે.

‘હવે પછી લખીશું, હવે પછી લખીશું’ એમ લખીને ઘણી વાર લખવાનું બન્યું નથી, તે ક્ષમા કરવા યોગ્ય છે; કારણ કે ચિત્તસ્થિતિ ઘણું કરી વિદેઠી જેવી વર્તે છે; એટલે કાર્યને વિષે અવ્યવસ્થા થઈ જાય છે. જેવી દાલ ચિત્તસ્થિતિ વર્તે છે, તેવી અમુક સમય સુધી વર્તાવ્યા વિના છૂટકો નથી.

ઘણા ઘણા જ્ઞાની પુરુષો થઈ ગયા છે, તેમાં અમારી જેવો ઉપાધિપ્રસંગ અને ચિત્તસ્થિતિ ઉદાસીન, અતિ ઉદાસીન, તેવા ઘણું કરીને પ્રમાણમાં થોડા થયા છે. ઉપાધિપ્રસંગને લીધે આત્મા સંબંધી જે વિચાર તે અખંડપણે થઈ શકતો નથી, અથવા ગૌણપણો થયા કરે છે, તેમ થવાથી ઘણો કાળ પ્રપંચ વિષે રહેવું પડે છે; અને તેમાં તો અત્યંત ઉદાસ પરિણામ થઈ ગયેલ હોવાથી કાણવાર પણ ચિત્ત ટકી શકતું નથી, જેથી જ્ઞાનીઓ સર્વસંગપરિત્યાગ કરી અપતિબન્દપણે વિચરે છે. ‘સર્વસંગ’ શબ્દનો લક્ષ્યાર્થ એવો છે કે અખંડપણે આત્મધ્યાન કે બોધ મુખ્યપણે ન રખાવી શકે એવો સંગ. આ અમે ટૂંકામાં લખ્યું છે; અને તે પ્રકારને બાધ્યથી, અંતરથી ભજ્યા કરીએ છીએ.

દેહ છતાં મનુષ્ય પૂર્ણ વીતરાગ થઈ શકે એવો અમારો નિશ્ચલ અનુભવ છે. કારણ કે એમે પણ નિશ્ચય તે જ સ્થિતિ પામવાના છીએ, એમ અમારો આત્મા અખંડપણે કરે છે; અને એમ જ છે, જરૂર એમ જ છે. પૂર્ણ વીતરાગની ચરણરજ નિરંતર મસ્તકે હો, એમ રહ્યા કરે છે. અત્યંત વિકટ એવું વીતરાગત્વ અત્યંત આશ્રયકારક છે; તથાપિ તે સ્થિતિ પ્રામ થાય છે, સદેહે પ્રામ થાય છે, એ નિશ્ચય છે, પ્રામ કરવાને પૂર્ણ યોગ્ય છે, એમ નિશ્ચય છે. સદેહે તેમ થયા વિના અમને ઉદાસીનતા મટે એમ જણાતું નથી અને તેમ થવું સંભવિત છે, જરૂર એમ જ છે.

પ્રશ્નોના ઉત્તર ઘણું કરીને લખવાનું બની શકશે નહીં; કારણ કે ચિત્તસ્થિતિ જણાવી તેવી વર્ત્યા કરે છે.

દાલ ત્યાં કંઈ વાંચવા, વિચારવાનું ચાલે છે કે શી રીતે, તે કંઈ પ્રસંગોપાત્ત લખશો.

ત્યાગને ઈચ્છીએ છીએ; પણ થતો નથી. તે ત્યાગ કદાપિ તમારી ઈચ્છાને અનુસરતો કરીએ, તથાપિ તેટલું પણ દાલ તો બનવું સંભવિત નથી.

અભિન્ન બોધમયના પ્રણામ પહોંચે.

*

‘દ્રવ્યદષ્ટિ પ્રકાશ’માંથી ‘મિથ્યા અભિપ્રાયનું સ્વરૂપ’ સંબંધિત પૂજ્ય શ્રી નિહાલચંદ્રજી સોગાનીજીના વચનામૃત

દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુ પ્રત્યેની જે મચક છે (શુભભાવ છે) તે પણ નુકસાન જ છે; (પરંતુ) તેમાં જીવ લાભ માની બેસે છે. (ઉપરથી) કહે તો છે કે નિમિત્તથી લાભ નથી થતો, પરંતુ અભિપ્રાય તો લાભનો જ કરી રાખ્યો છે; તેથી ત્યાંથી પોતાની તરફ આવતો જ નથી. (૫૪૮)

*

શાસ્ત્રમાં જ્ઞાન કરવાનું કહ્યું તો કેટલાક લોકો ચિંતવનમાં જ રોકાઈ ગયા; અને પુરુષાર્થ કરવાનું કહ્યું તો વિકલ્પમાં જ રોકાઈ ગયા. (શાસ્ત્રની ઉપદેશાત્મક વચનપદ્ધતિથી ચિંતન અને વિકલ્પ કરવાની કૃતિમ કાર્યપદ્ધતિ થઈ જવા સંભવ છે અતઃ અહીં એવો વિપર્યાસની પ્રતિ ધ્યાન ખેંચ્યું છે કે સ્વરૂપલક્ષયથી ચિંતન આદિ સહજ ચાલે, તે જ યથાર્થ છે. અન્યથા કૃતિમતા કરવાથી તો કૃતિમતામાં જ રોકાય જાય છે.)

(૫૫૭)

*

અજ્ઞાનીને એમ રહે છે કે હું કખાયને મંદ કરતો... કરતો અભાવ કરી દઈશ; પરંતુ તે રીતે કખાયનો અભાવ થતો જ નથી. ‘સ્વભાવના બળ વિના કખાય ટળતો નથી.’ હું કખાયને મંદ કરતો જઈશ; સહનશક્તિ વધારતો જઈશ તો કખાયનો અભાવ થઈ જશે; અને જ્ઞાનમાં પરલક્ષી ઉધાડ છે તે જ વધતો વધતો કેવળજ્ઞાન થઈ જશે – એમ અજ્ઞાની માને છે.

(૫૬૫)

*

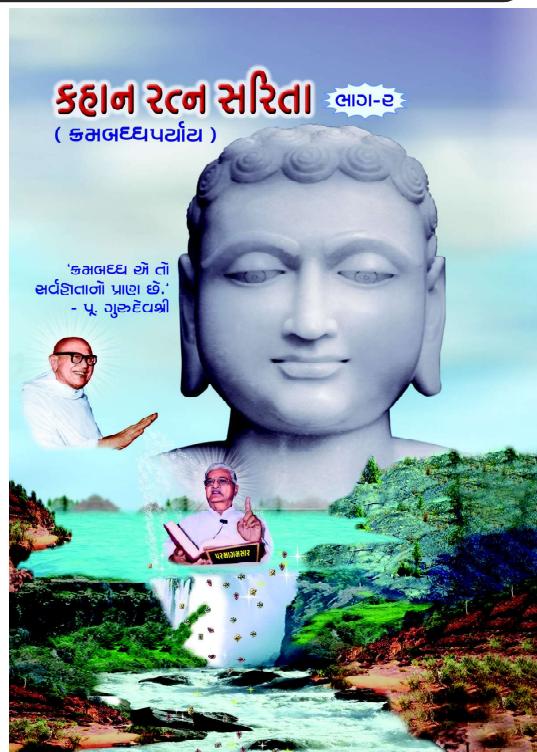
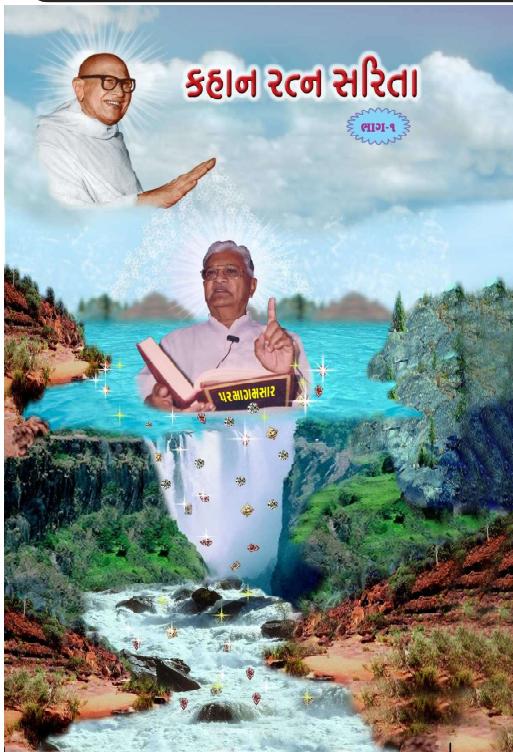
નિશ્ચયાભાસી થવાનો ભય અને પ્રમાણાજ્ઞાનનો લોભ રહેવાથી સત્યમાર્ગ દેખાતો નથી. (૬૦૨)

*

પોપટ ભૂગળીને પકડવાથી ઊંઘો થઈ જાય છે. પડવાની બીકથી તે ભૂગળીને છોડતો નથી; જો તે ભૂગળીને છોડતો તો તુડી જાય, કારણ કે તુડવાનો તેનો સહજ સ્વભાવ છે. (પરંતુ અજ્ઞાનવશ) તે પોતાની સ્વાભાવિકશક્તિને ભૂલેલો છે. તે રીતે અજ્ઞાની પોતાની શક્તિને ભૂલીને પરિણામને પક્કેલા છે. (અજ્ઞાનવશ સ્વશક્તિને ભૂલી જવાથી રાગ અને રાગના વિષયભૂત પદાર્થોના અવલંબન / આધારથી પોતાનું જીવન ટકેલું છે, એવું પરિણામન ચાલે છે. જ્યારે સ્વશક્તિના ભાનમાં એવી દીનતા સહજ જ છૂટી જાય છે, એટલે જ જ્ઞાનદશામાં કોઈ પણ પદાર્થનો ત્યાગ સહજ થઈ શકે છે; જેમાં ન આકુળતા દોય છે અને ન ભય રહે છે.)

(૬૨૩)

જિજ્ઞાસુઓ માટે નિઃશુલ્ક ભેંટ

પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈ દ્વારા થયેલ 'અધ્યાત્મ સુધા' ભાગ ૧-૧૨ તથા 'સુવિધિ દર્શન'ને વાચકો દ્વારા મળેલ અભૂતપૂર્વ પ્રતિસાદને લક્ષમાં રાખીને નિભન બે પુસ્તકોનો સેટ આત્મકલ્યાણ ઈચ્છુક જીવોને નિઃશુલ્ક મોકલવામાં આવશે. રસ ધરાવતા મુમુક્ષુઓએ નીચે આપેલ વોટ્સ અધ્યાત્મમાં નંબર ઉપર પૂર્ણ નામ-સરનામું પિનકોડ સહિત સત્તવરે મોકલવા વિનંતી.

૧) કહણ રતન સરિતા (ભાગ-૧)

વિષય - પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના ખાસ ખાસ વચ્ચનામૃતો ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના ગ્રવચન

૨) કહણ રતન સરિતા (ભાગ-૨)

વિષય - પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના શ્રીમુખેથી 'કમબદ્ધપર્યાય' ના ઐતિહાસિક વિષય પરના વચ્ચનામૃત ઉપર પૂજ્ય ભાઈશ્રી શશીભાઈના ગ્રવચન

- સંપર્ક -

શ્રી સત્યશુદ્ધ પ્રભાવના ટ્રસ્ટ
નીરવ વોરા ડૉ મો : ૯૮૨૫૦ ૫૨૯૧૩

REGISTERED NO. : DV/HO - 261 / 2021-2023
RENEWED UPTO : 31/12/2023
R.N.L. NO. : 52847798
Published : 10th of Every month at BHAVI,
Posted at 10th of Every month at BHAVI, RMS
Total Page : 20

'સતપુરુષોનું યોગબળ જગતનું કલ્યાણ કરો'

શ્રી શશીપ્રભુ સાધના સ્મૃતિ મંદિર

ભાવનગર

દવદ્વારાથી શ્રી શશીપ્રભુ પ્રલાઘના દ્વારા વર્તો ગુરુ વાજી પ્રાણીઓ શ્રી શશેંદ્ર છેણ દ્વારા આચાર્ય શ્રીએંકોટ, હાનીલી, માંલીથિંગ મૈલ કંપારીન, બાહેરપુર, અનાંદાદા-૩૮૦ ૦૦૨ ક્રી મુદ્રિત ૦૫: પ્ર૧૦, ખુલ્લી માન્દોકપાડી, પુજારી ગુણારોડાની શાતાજીનાનાં રાની, અનાંદાદા-૨, નાજ નાની દ્વારા ઉત્તરિત.
ફોનનંબર : લાંબેંદ્ર છોઠા - ૦૯૮૨૫૧૫૫૦૮૮

If undelivered please return to ...

Shri Shashiprabhu Sadhana Smruti Mandir
1942/B, Shashiprabhu Marg, Rupanti,
Bhavnagar - 364 001